

Talouismies Risto Ryti

Antti Suvanto

Sakari Heikkinen, Antti Kuusterä ja Seppo Tiihonen,
Kylmästi laskeva mies. Talousvaikuttaja Risto Rytin elämä.
Otava 2022, 647 sivua.

*Risto Ryti oli ”kasvatukseltaan lakimies, elämäntutsumukseltaan talouismies ja olosuhteiden vaatimuksesta valtiomies”. Sitaatti on poimittu Sakari Heikkisen, Antti Kuusterän ja Seppo Tiihosen tuoreen kirjan *Kylmästi laskeva mies* alkusivulta.¹ Kirja keskittyy Rytin elämäntutsumukselliseen rooliin, hänen toimintaansa taloumiehenä.*

Pääosa Rytin elämäntyöstä kului taloudellisten ongelmien ratkaisemisessa. Hän toimi liikejuristina kahdeksan vuotta, valtiovarainministerinä neljä vuotta ja keskuspankin pääjohtajana runsaat 15 vuotta. Pääministerinä ja tasavallan presidenttinä hän toimi sota-aikana kuutisen vuotta.

Kirjan kirjoittajilla on aihepiiristä paras mahdollinen asiantuntemus. Heikkinen ja Tiihonen ovat kirjoittaneet valtiovarainministeriön historian, ja Kuusterä on yhdessä Juha Tarkan kanssa kirjoittanut Suomen Pankin historian.²

¹ Heikkinen, Kuusterä ja Tiihonen, s. 11. Luonnehdinta on lähtöisin Edwin Linkomiehen kynästä vuodelta 1958.

² Heikkinen ja Tiihonen (2009); Kuusterä ja Tarkka (2011).

Kultakannan puolustaja

Risto Rytin toiminta talouspoliittisena vaikuttajana alkoi tilanteessa, jossa rahaolot olivat maailmansodan ja sisällissodan jäljiltä sekasortoiset, valtio luottokelvoton ja kansa kahtia jakautunut. Suomelle aiemmin tärkeä Venäjän kanssa käyty kauppa oli supistunut olemattomiin. Rytin tehtävänä oli tasapainottaa valtiontalous, saattaa kauppatase ylijäämäiseksi, palauttaa maan luottokelpoisuus ja vakauttaa rahaolot. Ryti oli tuolloin valtiovarainministerinä ensin *J.H. Vennolan* ja myöhemmin *Kyösti Kallion* vähemmistöhallituksissa.

Ensimmäisiä merkkejä talouden tasapainotumisesta alkoi näkyä jo vuoden 1921 aikana. Valtion lyhytaikaisesta velanotosta päästiin eroon, raskaasti devalvoitunut markka alkoi vahvistua ja hintatason nousu pysähtyi. Kauppataseen alijäämä oli kovaa vauhtia supistumassa. Oli luotu edellytykset markan arvon vakauttamiselle. Sitä pohjustettiin ryhtymällä neuvotelemaan pitkäaikaisten ulkomaisten luottojen hankkimisesta.

VTT Antti Suvanto (antti.suvanto@outlook.com) on entinen *Kansantaloudellisen aikakauskirjan* päätoimittaja.

Rytille markan arvon vakauttaminen tarcoitti kultakantaan palaamista. Hän oli kultakantamies henkeen ja vereen. Kirjasta ei käy täsmällisesti ilmi, milloin Ryti omaksui tavoitteekseen, että markka palaisi kultakantaan devalvoidulla pariteetilla, ei sotaa edeltäneellä pariteetilla, kuten Britannia ja Ruotsi olivat tekemässä.

Viimeistään vuonna 1922 Ryti oli kuitenkin päätenyt sille kannalle, että markka palautetaan kultakantaan suurin piirtein siihen alentuneeseen arvoon, johon se oli markkinoilla vakiintumassa. Tunnettu ruotsalainen taloustieteen professori *Eli Heckscher* antoi vastaavanlaisen suosituksen vuonna 1923 julkaistussa Suomen rahanlaitoksen uudistamista käsittelevässä muistiossaan, jonka pankkivaltuusto oli häneltä tilannut.

Kultakantaan palaaminen devalvoidulla pariteetilla ei ollut mikään itsestäänselvyys. Sotajan inflaation seurauksena obligaatioiden haltijat ja säästäjät olivat menettäneet suurimman osan varallisuutensa reaalisesta arvosta. Tätä pidettiin epäoikeudenmukaisena, suorastaan moraalittomana. Koska julkista eläkejärjestelmää ei ollut, vanhuuden varalle oli varauduttu säästöjä kartuttamalla. Ryti kuitenkin piti deflaatiota vieläkin suurempana pahana kuin inflaatiota. Hän ymmärsi, että vanhaan pariteettiin pyrkiminen olisi edellyttänyt vieläkin suurempaa hintatason laskua kuin mitä oli tapahtunut vanhaan pariteettiin pyrkivissä Britanniassa ja Ruotsissa.³

Ryti oli jo varhain oivaltanut keskuspankin viestinnän merkityksen odotusten ohjaamises-

sa. Hänen mukaansa kansalaiset oli ”propagandan” avulla taivutettava hyväksymään rahauudistuksen mukanaan tuomat muutokset, jotka useille kansalaisille merkisivät kiistattomasti taloudellisia menetyksiä. Esimerkkinä Rytin viestinnästä voidaan pitää hänen 24.4.1925 Kansantaloudellisen yhdistyksen kokouksessa pitämäänsä esitelmää.⁴ Ryti piti rahan kiinteätä arvoa ainoana kestäväenä ratkaisuna ja yhtenä ”kaiken terveen talouselämän perusedellytyksenä”. Neljä päivää Rytin esitelmän jälkeen Britannian valtiovarainministeri *Winston Churchill* ilmoitti budjettipuheensa yhteydessä punnan siirtymisestä takaisin kultakantaan.

Suomi päätti kultakantaan palaamisesta myöhemmin samana vuonna. Kun kultakantaan palattiin, markkinoilla ei tapahtunut mitään. Rytin ”propaganda” oli ollut tehokasta. Deflaatio-odotusten poistuminen vauhditti erityisesti rakennusinvestointeja siten, että jo vuonna 1928 alettiin puhua rakennusalan ylikuumenemisestä.⁵

Jos ei ollut 1920-luvun alku helppo, sitä ei ollut myöskään 1930-luvun alku. Suomi oli ajautunut taantumaan jo vuonna 1929, ja 1930-luvun alussa koko maailmantalous ajautui syvään lamaan. Maailmanpula osoitti, että jäykkä kultakanta ei uusissa oloissa toiminut. Sen sijaan, että se olisi antanut maailmantaloudelle uuden vakausankkurin, se oli tehnyt maailmantaloudesta entistä haavoittuvamman. Eri maat toinen

³ Tässä kohtaa kirjassa (s. 198) on hieman epätarkka lause. Siinä todetaan, että Britanniassa ja Ruotsissa ”vanhaan parikurssiin palaaminen deflaatioineen oli aiheuttanut taantumaa 1920-luvun alussa.” Itse asiassa taantuma syntyi, kun odotettiin vanhaan pariteettiin palaamista. Taantuma nopeutti odotettua hintatason alenemista. Kun hintataso aleni, rahan arvo nousi kopti entistä kulta-arvoa.

⁴ Esitelmä julkaistiin *Yhteiskuntataloudellisessa aikakauskirjassa* (Ryti 1925).

⁵ Tämä tekee ymmärrettäväksi esimerkiksi sen, miksi hyvin lyhyen ajan sisällä vuosina 1925–1928 Helsingin Etu-Töölöön rakennettiin massiivinen määrä klassista suuntaa edustavia kerrostaloja. Rakennusbankkeisiin uskallettiin läbteä, kun ei enää tarvinnut pelätä sitä, että hinnat laskevat.

toisensa jälkeen luopuivat kultakannasta, niiden joukossa Suomelle tärkeät Britannia ja muut Pohjoismaat.

Ryti jatkoi kultakannan puolustamista Kansantaloudellisen yhdistyksen kokouksessa 29.9.1931, vaikka Britannia ja muut Pohjoismaat olivat ehtineet siitä jo irtautua muutamaa päivää aikaisemmin.⁶ Ryti uskoi, että ennen pitkää kultakannasta luopuneet maat siihen palaavat, vaikkakin mahdollisesti alentuneeseen rahanarvoon. Mielenkiintoista, ja nykyajan näkökulmasta sopimatontakin oli, että keskuspankin pääjohtaja kävi lokakuun alussa tiiviitä keskusteluja valuuttatilanteesta liikepankkien ylimpien johtajien kanssa. Suomi eli noina päivinä keskellä valuuttakriisiä. Pari päivää myöhemmin Suomen Pankki korotti diskonttokorkoaan puoleltoista prosenttiyksiköllä. Seuraavalla viikolla valuuttakauppaa ryhdyttiin säännöstelemään

Lopulta Rytinkin oli luovutettava. Pankkivaltuusto päätti 12.10.1931 hyväksyä johtokunnan esityksen, jonka mukaan seteleiden lunastamista koskevasta määräyksestä voidaan väliaikaisesti poiketa. Se tarkoitti kultakannasta luopumista. Valitettavasti Ryti ei pitänyt päiväkirjaa, johon olisi pettymystään voinut purkaa.

Kirja käyttää kattavasti hyväkseen Rytin puheita ja kirjoituksia. Näistä piirtyy mielenkiintoinen kuva Risto Rytin taloudellista ajattelusta. Osoittautuu, että Ryti pohti syvällisesti suhdannevaihteluita. Hän piti aaltomaisia liikkeitä luonnollisena kehityskulkuna, johon ei voi paljon vaikuttaa. Finanssipolitiikan roolia suhdannevaihteluiden tasoittaja hän ei tunnistanut, vaikkakin jossakin puheenvuorossaan myönsi, että kireä finanssipolitiikka voi voimistaa taantumaoireita.

⁶ *Esitelmä julkaistiin Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa (Ryti 1931).*

Eräässä radioesitelmässään Ryti kehitteli mielenkiintoisen teorian suhdannepsykoosista. Noususuhdanteessa sen uskotaan jatkuvan, ja luottoa otetaan yhä enemmän. Rytin mukaan nousupsykoosi kuolee taloudelliseen kriisiin, mutta synnyttää kuollessaan pulapsykoosin. Pulapsykoosi lyö yli siinä mielessä, että se ei pelkää korjaa nousukauden ylioptimismia vaan suurentele tilanteen epäkohtia ”moninkertaisesti yli niiden todellisten mittasuhteitten”. Tämä päättely muistuttaa läheisesti Hyman Minskyn (1982) myöhempää kuvausta finanssisykliä dynamiikasta.

1930-luvun jälkipuoliskolla edettiin jälleen vahvan nousukauden aikaa, kuten oli tapahtunut kymmenen vuotta aikaisemmin. 1920-luvun jälkipuolen nousukautta vauhditti kultakantaan palaaminen devalvoidulla pariteetilla, mikä poisti deflaatio-odotukset, sekä sen vauhdittama ulkomaisen lainanoton lisääminen. Paradoksaalisesti 1930-jälkipuolen nousukautta vahvistivat kultakannasta luopuminen, markan devalvoituminen ja sen vauhdittama vienti. Pääomantuonti ulkomailta kääntyi ylijäämäisen kauppataseen myötä pääoman nettovienniksi. Pankkien likviditeetti parani niin paljon, että ne eivät enää olleet riippuvaisia keskuspankki-luotosta.

Suomi oli koko 1920-luvun kärsinyt korkeasta korkotasosta. Suomen Pankin diskonttokorko oli vuosina 1921–1925 ollut 8–10 prosentin tasolla. Ero Englannin Pankin ja Ruotsin valtionpankin diskonttokorkoihin oli 4–5 prosenttiyksikköä. Korkeeroa selittää, että Britannia ja Ruotsi olivat palaamassa kultakantaan entisillä pariteeteilla, kun Suomessa viimeistään vuonna 1922 oli sopeuduttu ajatukseen kultakantaan palaamisesta devalvoidulla pariteetilla.

Oli miten oli, lainanottajille reaalikorot olivat todella korkeat, pitkälti toistakymmentä

prosenttia. Ei siis ole ihme, että Suomen Pankin korkopolitiikka sai osakseen ankaraa arvostelua. Korkea korkotaso kuristi erityisesti maatalouden harjoittajia. Kritiikki kärjisty pulavuosien aikana, jolloin talonpoikaisliikehdintä uhkasi jopa poliittista vakautta. Pulaliike sai tuekseen Teknillisen korkeakoulun kansantaloustieteen professorin *Yrjö Jahnssonin* ja Helsingin yliopiston maataloustieteen osastolla kansantaloustieteen ja tilastotieteen opettajana toimineen dosentti *V. F. Johansonin*. Näistä maalaisliittoa tukeva Yrjö Jahnsson oli maltillisempi, vaikka käyttikin Suomen Pankkia arvostellessaan kärkevää ja värikästä kieltä, mistä kirjassa annetaan hyviä esimerkkejä. V. F. Johanson oli radikaalimpi ja yhdisti pulaliikkeen tavoitteet lapuanliikkeen tavoitteisiin.

Jahnssonin ”sota” Rytiä ja Suomen Pankkia vastaan jätti pitkät jäljet. Yrjö ja *Hilma Jahnsson* olivat jo ennen Yrjön vuonna 1936 tapahtunutta kuolemaa sopineet, että heidän suuresta omaisuudestaan tullaan aikanaan muodostamaan yleishyödyllinen säätiö. Asia nousi esiin 1940-luvun lopulla, jolloin Hilma Jahnsonia avustanut professori *L. A. Puntila* ehdotti, että varat siirrettäisiin Suomen Kulttuurirahaston yhteyteen perustettavaan Yrjö ja Hilma Jahnssonin rahastoon. Kun Hilma luki lehdestä, että Kulttuurirahaston elinikäiseksi kunnia-puheenjohtajaksi on kutsuttu *J. K. Paasikivi* ja että aiemmin ainoastaan Risto Rytille oli myönnetty sama arvonimi, hän välittömästi hylkäsi Puntilan ehdotuksen. Myöhemmin hän perusti kokonaan itsenäisen Yrjö Jahnssonin säätiön.

Rytin mukaan yhtenä syynä korkeisiin luotokorkoihin oli ankara talletuskilpailu pankkien välillä. Rytin harjoittama suostuttelu ei lieventänyt talletuskoroilla tapahtuvaa kilpailua, mikä johti siihen, että tämä vannoutunut vapaan markkinatalouden kannattaja ryhtyi neuvottele-

maan pankkien välille korkokartellia. Suomen Pankin ja pankkien välinen korkosopimus allekirjoitettiin maaliskuussa 1931. Sopimuksen mukaan pankit sopivat siitä, kuinka suurta korkoa ne vastaanottamilleen talletuksille voivat enintään maksaa. Tämä aloitti Suomessa korkosäännöstelyn eli hallinnollisten korkojen aikakauden, joka jatkui 1980-luvun loppupuolelle saakka.

Kansainvälinen suomalainen

Kirjassa korostetaan Risto Rytin sosiaalista pääomaa, kykyä luoda ja käyttää hyväksi erilaisia verkostoja. Nuoruuden toiminta liikejuristina oli luonut yhteydet liikemiespiireihin, mitä täydensi avioliiton kautta syntynyt suhde Serlachiusten teollisuussukuun ja sitä kautta maan ruotsinkieliseen talouseliittiin. Toiminta kansanedustajana ja valtiovarainministerinä laajensi verkoston talouspoliittiseen eliittiin. Suomen Pankin pääjohtajana Ryti oli mukana lukemattomissa toimikunnissa ja komiteoissa. Hämmästyttävän usein samoissa työryhmissä istuivat myös Rytin pitkäaikaiset yhteistyökumppanit *J. K. Paasikivi* ja *Väinö Tanner*.

Keskuspankin pääjohtajana Rytin verkostot laajenivat kansainväliseen finanssieliittiin. Rytin tavoitteena oli jo valtiovarainministerinä ollut Suomen kansainvälisen uskottavuuden ja luotokelpoisuuden vahvistaminen. Keskuspankin pääjohtajana hänellä oli tämän tavoitteen ajamiseen enemmän mahdollisuuksia ja enemmän aikaa. Vuoden 1925 helmi- ja maaliskuussa Ryti teki puolentoista kuukauden pituisen matkan Lontooseen ja New Yorkiin. Molemmissa finanssikeskuksissa Ryti otettiin hyvin vastaan. Kirjassa annetaan kattava kuvaus Rytin matkasta ja luetellaan keskeisimmät henkilöt, jotka

Ryti tapasi. Niihin kuuluivat Yhdysvaltain *Calvin Coolidge* ja Englannin Pankin pääjohtaja *Montagu Norman*, josta tuli myöhemmin Rytin ystävä.

Vuonna 1920 perustettu Kansainliitto oli keskeinen organisaatio, kun kultakantaan palaamista 1920-luvun alkuvuosina valmisteltiin. Rytin tiedetään seuranneen sen puitteissa käytyä keskustelua. Myöhemmin Ryti itsekin kutsuttiin Kansainliiton finanssikomitean toimintaan. Ryti oli komitean asettaman finanssiaputyöryhmän jäsen. Tätä kautta Ryti pääsi, hieman yllättäen, perehtymään myös sotatalouteen.

Kansainliitto oli vuonna 1924 hyväksynyt periaatteet, jotka tähtäsivät asevarustelun supistamiseen ja kansainvälisten ristiriitaisuuksien rauhanomaiseen ratkaisemiseen. Hyökkäyssodat tuomittiin ja sopimusvaltiot velvoitettiin yhteistoimintaan hyökkääjää vastaan. Suomi teki ehdotuksen, jonka mukaan Kansainliiton yhteyteen tulisi luoda järjestelmä välittömän finanssiavun myöntämiseksi hyökkäyksen uhriksi joutuneelle maalle.

Finanssiavun suuruusluokan arvioimiseksi Ryti avustajineen teetti laskelmia sotalaitoksen kustannuksista sodan syttyessä, ja he esittivät tuloksiaan työryhmälle. Sotilaallisten rasiusten arviointia heidän mukaansa vaikeutti se, että laskelmia kansantulosta ei ollut saatavilla. He esittivät, että Kansainliitto ryhtyisi tällaisia laskelmia tekemään tai vähintään loisi yhtenäiset periaatteet niiden laskemiseksi. Nykypäivän keskusteluun viitaten on kiinnostavaa todeta, että tuossa vaiheessa Suomi oli ajamassa varsin laajaa yhteisvastuuta.

Asian käsittely kesti vuosia. Suomalaisten aloite muuttui Kansainliiton aloitteeksi ja sopimus finanssiavusta hyväksyttiin Kansainliiton yleiskokouksessa lokakuussa 1930. Seuraavan vuoden helmikuussa sopimuksen allekirjoitta-

jamaita oli jo 30. Lopulta sopimuksen ratifioivat Suomen lisäksi ainoastaan Tanska ja Iran. Kansainliiton pyrkimykset avun antamiseksi hyökkäyksen kohteeksi joutuneelle maalle osoittautuivat katteettomiksi syksyllä 1939 Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen.

Ryti seurasi tiivistä Kansainliiton puitteissa käytyä talouskeskustelua. Hän piti itsensä hyvin informoituna tilaamalla Kansainliitossa Suomea edustaneelta Rudolf Holstilta erillisiä raportteja. Kaikesta päätellen Ryti maksoi tästä informaatiosta Holstille omasta kukkarostaan.

Vuoden 1937 alussa Kansainliiton neuvosto nimitti Risto Rytin talous- ja rahoituskomitean (*Economic and Financial Organisation, EFO*) varsinaiseksi jäseneksi. Ryti ajoi Genevessä vapaakaupan linjaa. Hän edusti pragmaattisuutta, mikä ”näkyi siinä, että hän korosti talouksien erillaisuutta, jonka vuoksi kaiken kattavien ehdotusten tekeminen saattaa olla jopa baitallista”.⁷ Ryti toimi myös talous- ja rahoituskomitean ja Kansainvälisen työjärjestön, ILO:n yhteisessä lamadelegaatiossa, jossa jäsenenä olivat muun muassa akateemisina taloustieteilijöinä ansioituneet ruotsalainen *Bertil Ohlin* ja itävaltalainen *Oskar Morgenstern*.

Vuonna 1930 perustetusta Kansainvälisestä järjestelypankista BIS:sta tuli Rytille keskeinen kansainvälinen kohtauspaikka koko 1930-luvun ajaksi. BIS oli alun perin perustettu hoitamaan loppuun Saksan sotakorvausvelkojen järjestely, mutta se työ jäi tekemättä, kun 1930-luvun lama vei Saksalta lopunkin maksukyvyyn. Sen sijaan BIS alkoi toimia keskuspankkien pankkina ja yhteistyöelimenä, mikä rooli sillä on edelleenkin. Toisin kuin nykyään, BIS:n kokoukset kestivät tuolloin jopa kaksi viikkoa. Siinä oli aikaa verkottumiseen. Maininnan arvoisia ovat myös

⁷ Heikkinen, *Kuusterä ja Tiibonen*, s. 412.

Rytin läheiset suhteet Lontoon finanssiipiireihin kuten jo mainittuun Englannin Pankin pääjohtajaan Norman Montaguun. Anglofiilinä tunnettu Ryti joutui kuitenkin vuonna 1941 tasavallan presidenttinä ottamaan vastaan Britannian sodanjulistuksen Suomelle.

Huomio puolustustalouteen

Risto Ryti oli vakaumuksellinen vapaiden markkinoiden kannattaja. Hän piti suunnitelmataloutta lähtökohdiltaan kestävämmänä talousjärjestelmänä, ja hän arvosteli sääntelyn lisääntymistä ja työmarkkinoiden jäykkyyttä. Hän arvosteli myös *Rooseveltin New Deal* -ohjelmaa valtion liiallisena puuttumisena talouteen. Olosuhteet veivät kuitenkin 1930-luvun kuluessa Rytin yhä syvemmälle puolustustaloudellisten kysymysten pariin, alueelle, jossa valtion rooli on lähtökohtaisesti suuri.

Hän toimi vuonna 1928 perustetun taloudellisen puolustusneuvoston varapuheenjohtajana. Neuvosto arvioi maan tuotantokapasiteettia ja mahdollisuuksia muuttaa sitä puolustusmateriaalin valmistukseen. Se valmisteli kassakaappiin säädöksiä talouden hoidosta sodan aikana. Neuvoston raha-asiainjaosto käsitteli tili- ja kassa-asiain hoitoa sodan aikana. Näin Ryti hankki sellaista henkistä pääomaa, jota hän myöhemmin sota-ajan pääministerinä ja tasavallan presidenttinä tuli kovasti tarvitsemaan.

Ryti oli mukana myös *T.M. Kivimäen* hallituksen vuonna 1935 asettamassa valtionalouskomiteassa, jonka tehtävänä oli muun muassa pohtia varojen hankkimista puolustuslaitoksen perushankintoihin. Rytin mukaan puolustusmenoja ei pitänyt verrata valtion budjettiin, vaan ”kansallistuloon”. Ryti oli huolissaan siitä, että puolustusmenojen taloudellinen rasitus on

nousemassa liian suureksi. Kunnollisia tilastoja kansantulosta ei tuolloin vielä ollut. Komiteassa Ryti oli eniten huolissaan siitä, kuinka paljon hankintoihin joudutaan ottamaan ulkomaista lainaa. Ryti kannatti kotimaisen tykkiteollisuuden perustamista, kuitenkin siten, että valtio sitoisi siihen vain vähän pääomaa. Valtion tykki-tehdas aloitti toimintansa Jyväskylässä juuri ennen talvisodan syttymistä.

Ryti oli mukana kahdessakin hallituksen asettamassa perushankintakomiteassa, jälkimmäisessä sen puheenjohtajana. Heikkisen, Tiuhosen ja Kuusterän kirja antaa kiinnostavan kuvauksen vuosien 1938 ja 1939 aikana asiasta käydystä keskustelusta sekä komitean sisällä että eduskunnassa. Ratkaisut eivät olleet helppoja. Poliitikot olivat haluttomia verojen nostamiseen ja menojen uudelleen kohdistamiseen puolustuksen hyväksi, Ryti oli haluton ulkomaisen velan lisäämiseen, mutta kannatti verojen korottamista. *Mannerheim* kävi vauhdittamassa päätöksentekoa uhkaamalla erota.

Neuvostoliitto aloitti sodan Suomea vastaan 30. marraskuuta 1939. Sosiaalidemokraatit vetivät tukensa *A.K. Cajanderin* hallitukselta, joten oli heti löydettävä uusi pääministeri. Tasavallan presidentti Kyösti Kallio kävi henkilökohtaisesti taivuttelemassa Risto Rytii tähän tehtävään. Sodan ajan pääministerinä ja tasavallan presidenttinä Ryti ”ei enää voinut pohtia sitä, kuinka paljon puolustusmenojen osuus on valtion menoista ja kansantulosta, ja ovatko varusteluhankinnat kansantaloudellisesti kannattavia”.⁸

⁸ Heikkinen, Kuusterä ja Tiuhonen, s. 450.

Lopuksi

Kirjoittajat ovat tehneet suurtyön kokoamalla hajanaisesta aineistosta kattavan ja johdonmukaisen esityksen Risto Rytin elämäntyön vähemmän tunnetuista, mutta monessa mielessä kaikkein keskeisimmistä vaiheista. Kirjassa on käytetty hyväksi Kansallisarkiston digitoimaa lehdistöaineistoa. Sieltä löytyy runsaasti referaatteja Rytin julkaisemattomiin puheisiin ja esitelmiin, mikä mukavalla tavalla täydentää kuvaa Rytistä vapaan markkinatalouden vankkumatomana kannattajana, mutta myös pragmaatikona, joka kovin usein joutui periaatteistaan poikkeamaan.

Yksityiskohtien runsauden ja ajallisten päällekkäisyyksien vuoksi kirja on vaativaa luettavaa. Lukijaa olisi ehkä helpottanut, jos kirjan alkuun olisi laadittu hyvin lyhyt kuvioilla varustettu taloushistoriallinen katsaus hintatason, kokonaistuotannon, työllisyyden, korkojen ja valuuttakurssien muutoksista vuodesta 1914 toisen maailmansodan alkuun. □

Kirjallisuus

- Heikkinen, S. ja Tiuhonen, S. (2009), *Kriisinselvittäjä. Valtiovarainministeriön historia 2*. Edita, Helsinki.
- Kuusterä, A. ja Tarkka, J. (2011), *Suomen Pankki 200 vuotta. Keisarin kassasta keskuspankiksi*, Otava, Helsinki.
- Minsky H. (1982), *Inflation, Recession and Economic Policy*, Wheatsheaf Books, New York, NY.
- Ryti, R. (1925), ”Takaisin kultakantaan”, *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja* 21: 95–117.
- Ryti, R. (1931), ”Kultakanta sekä keskuspankin tehtävistä ja mahdollisuuksista sen vallitessa”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 27: 236–161.